

רשק
שיעורי
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק עקב יט אב תשע"א ♦ דף היומי בבלי: חולין נד ירושלמי: פסחים לא

נושאי הדף בעלון

שאלת הלכה

בעמידה.....חולין נד

בדיקת ריאה צמוקה בקיץ בכלים
שאינם לבנים.....חולין נה

טריפות שאין בהם סכנה לפי דברי
הרופאים.....חולין נו

לחקור במופת דברים הידועים
באמונה.....חולין נז

קדירה ששהתה י"ב
חודש.....חולין נח

יפתח בדורו כשמואל בדורו, בזמן
הזה.....חולין נט

לימוד תורה שבכתב
בלילה.....חולין ס

כפתור ופרח.....עמוד 5

הא-ל הגדל הגבר והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד

בגמרא: אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, כתוב בתורתך 'אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד', והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב 'ישא ה' פניו אליך'. אמר להם: וכי לא ישא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך', והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה.

צריך להבין, בדברי תשובתו של הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה, מה המובן של המילים על עצמם, ומדוע לא אמר בפשטות, והם מדקדקים עד כזית ועד כביצה.

ונראה לפרש על פי המשנה במסכת פאה (פ"ח מ"ה) אין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חטים וקב שעורים וכו'. ופירש הר"ב: כשמחלקין מעשר עני בגורן אין נותנים לכל עני ועני פחות משיעור זה, דכתיב 'ואכלו בשעריך ושבעו' תן לו כדי שבעו. ברכת המזון שמן התורה חייב בה רק מי שאכל כדי שביעתו, מעתה מי שמחמיר ומברך ברכת המזון גם לאחר אכילה פחותה מזו בכזית או בכביצה, שמא יאמר בנפשו אם גם אכילה מעטה זו חשובה לשביעה. אצא בה ידי חובתי בנתינה לעני בגורן, וישביע גם העני את נפשו באכילה זו.

אלא שישראל קדושים מדקדקים שלא תצא חורבה ממעשיהם הטובים, וכאשר הם מחמירים בשיעור אכילה, הרי הם מחמירים רק על עצמם להחשיב כזית וכביצה לשיעור אכילה המחוייב בברכת המזון, ואילו לעני המחזר על הגרנות נותנים הם בעין יפה כדי שיאכל וישבע.

עפ"י טללי אורות

שאלת הלכה בעמידה

כתב הרמב"ם (תלמוד תורה פ"ד ה"ז) בסדר שאלת הלכה לפני הרב, שאין שואלים מעומד ואין משיבים מעומד ולא מגבוה ולא מרחוק ולא מאחורי הזקנים, וכן פסק בשו"ע (יו"ד סי' רמו ס"ג), ומקורו בתוספתא (סנהדרין פ"ז ה"ה). וכתב הרמ"א שיש אומרים שכששואלים דבר הלכה צריך לעמוד, והיא דעת התוספות (בכורות לו. ד"ה עמד) בשם הירושלמי (נדרים פ"י ה"ח).

וכתב הש"ך (ס"ק יא), שדברי הרמ"א צריכים עיון, שדברי התוספות אמורים במעשה שהיה ברבי צדוק שאמר רבן גמליאל לשואל שיעמוד, ומעשה זה היה קודם חורבן הבית שהרי רבן גמליאל היה קודם החורבן כמבואר בכמה מקומות, ומודה הרמב"ם שקודם החורבן היו שואלים מעומד, כמו שכתב הרמב"ם (שם פ"ד ה"ב) שבראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים, ומקודם חורבן בית שני נהגו הכל ללמד לתלמידים והם יושבים. וזהו שאמרו (מגילה כא.) שמימות משה רבינו ע"ה עד רבן גמליאל לא היו לומדים תורה אלא מעומד, משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו לומדים מיושב. ואם כן דברי התוספות הם בחיי רבן גמליאל קודם חורבן הבית, שאז התלמידים והשואלים היו עומדים, ודברי הרמב"ם והשו"ע הם אחר פטירת רבן גמליאל, שהתלמידים יושבים מחמת החולשה שירדה לעולם, והוא הדין שהשואלים יושבים גם כן, ולא כדברי הרמ"א.

והאדר"ת בספרו אלה יעמדו (דברים הטעונים ישיבה ס"י) כתב שאין קושיית הש"ך מוכרחת, שאף על פי שלאחר החורבן ירד חולי לעולם ולא היו יכולים לשמור כבוד התורה וללמוד מעומד, היינו רק בלימוד התלמידים, שהוא מתמיד וקבוע, וקשה לעמוד בו. אבל מי שנצרך לפעמים לשאול דבר הלכה, בכל הזמנים וכל אדם יכול הוא לעמוד בשעה הקלה הזאת.

והביא מהמובא בסוגייתנו, שאמר רבי יוחנן לריש לקיש ששאל אותו מיהו רב, והשיב שכל אותם שנים ששימש רב את רבי בישיבה שימש אותו רבי יוחנן בעמידה, ופירש רש"י (ד"ה בישיבה) שהוא היה יושב ואני עומד שהיה חשוב ממני. ומבואר שגם בדור האמוראים הראשונים, והיינו תלמידיו של רבי ר' חייא היו התלמידים הקטנים לומדים מעומד מפי רבותיהם, הרי לנו שלא בטל כבוד התורה ללמוד מעומד אלא כשאי אפשר לעמוד מחמת החולי, אבל כל שיכולים לעמוד צריכים לעמוד, וכדברי הרמ"א.

וכיוון לדברי הצ"ח (ברכות כז: ד"ה אחר שכתבתי), שכתב שרבן גמליאל המוזכר במעשה זה של העמידה אינו רבן גמליאל הזקן שבמיתתו ירדה חולשה לעולם, אלא נכדו הוא, ואף על פי שכבר אחר מיתת ר"ג הזקן התחילו גם התלמידים ללמוד מיושב, היינו שהיה רשות להם לעשות כן מחמת חולי שירד לעולם מחלו הרבנים על כבודם בזה, אבל אעפ"כ התלמידים אשר היו בריאים היו מעצמם עושים כבוד לתורה ולמדו מעומד, ולא עוד אלא שלא לכל התלמידים היה רשות לישב רק אותן שהגיעו לכלל תלמיד חבר [ולכן בברכות לא הקשו התוספות מדוע עמד השואל, כיון ששם היה השואל תלמיד שעדיין לא הגיע להוראה, משא"כ בבכורות היה השואל רבי צדוק ולכן הקשו התוספות שם מדוע עמד]. וראיה לדבר העירני הרב מוה"ר ר' יודא אויש ממה שאמר רבי יוחנן [בסוגייתנו] שכל אותן שנים ששימש רב בישיבה שימש הוא בעמידה [ולפי דברי הצ"ח שהיה זה אחר מיתתו של ר"ג מוכח מדברי התוספות בבכורות שתלמיד השואל מחוייב לעמוד גם בזמן הזה, וכדברי הרמ"א, וע"ע ביד אברהם בגליון השו"ע שם].

בדיקת ריאה צמוקה בקיץ בכלים שאינם לבנים

בגמרא הובא מעשה ברבה בר בר חנה שהיה מהלך במדבר ומצא עזים שהריאה שלהם היתה צמוקה וחרוטה, בא ושאל בבית המדרש, אמרו לו בקיץ הבא כלים לבנים ומלא אותם במים קרים והנח בהם את הריאה מעת לעת, אם חזרה לבריאתה אות היא שצמקה בידי שמים וכשירה, ואם לאו הרי היא טריפה. ובימות החורף הבא כלים שחורים ומלא אותם מים פושרים והנח בהם את הריאה מעת לעת, אם חזרה לבריאתה אות היא שצמקה בידי שמים וכשירה, ואם לאו הרי היא טריפה. ועל בדיקה זו כתב הכוזרי (מאמר ד אות לא) שהיא מפלאי דיניהם של חכמינו ונסיגותיהם, והרמב"ם כתב בפירוש המשניות (פ"ג מ"ב) שזו היא נקודת פליאה. ונחלקו הראשונים בביאור ענין הכלים הלבנים והשחורים. רש"י (ד"ה שחיימי) פירש שהכלים הלבנים הם כלי חרס בגוון לבן, ואינם מחממים כמו השחורים, ולכן בימות הקיץ נותנים את המים בכלים לבנים כדי שלא יתחממו, ובימות החורף נותנים אותם בכלים שחורים כדי שלא יתקררו.

אבל הרמב"ם (שחיטה פ"ח ה"י, ובפירוש המשניות שם) פירש שכלי שחור הוא כלי שאין המים מתמצים מגבו, וכלי לבן הוא כלי שהמים מתמצים מגבו, וכתב שאם היה זמן הקור מושיבים אותה במים פושרים ובכלי שאין המים מתמצים מגבו ונוזלים כדי שלא יצוננו במהרה, ואם היה זמן החום מושיבים אותה במים צונן בכלי שהמים מתמצים מגבו כדי שישארו קרים. וביאר בראש אפרים (סי' לו ס"ק רא), שהיה קשה לרמב"ם למה חילקו חכמים בין כלים לבנים לאדומים [לפירוש הרמב"ם 'אוכמי' הוא אדום], שלכאורה אין טבע הלבן לחייב קירור וטבע האדום לחייב חימום, ולכן ביאר שכפי דרך עשיית הכלים באותו זמן היה הלבן מזיע והאדום לא היה מזיע, אבל באמת אין הקירור והחימום תלוי במראה הכלי אלא אם מזיע הוא אם לאו, וכמו שעולה מדבריו בפירוש המשניות, ולכן בחיבורו לא הזכיר כלל מה צריך להיות מראהו של הכלי וגוונו, אלא רק אם יזיע אם לאו.

ובתבואות שור (סי' לו סק"ע) נקט בדעת הרמב"ם, שבזמן הגמרא הכלים הלבנים היו מזיעים מגבם בנתינת המים לתוכם, וכלים שחורים לא היו מזיעים. וממה שהתיר הרמב"ם גם בזמן הזה, הוכיח התבואות שור שלא נאמרו פרטי הדינים הללו בכלים אלא בדרך עצה טובה, אבל אם השגיח על המים כל הזמן שיהיו פושרים, לא חמים ולא קרים, מועילה הבדיקה בהם גם אם לא הקפיד על סוג הכלים. אך בערך השלחן (פאהרילע, יו"ד שם סט"ו), הובא בקצרה בדרכי תשובה שם ס"ק תב) כתב שעיקר החילוק הוא במראה הכלים, שמראה הכלי מחייב את חמימות המים וקרירותם, כמו שכתב באבן עזרא (בראשית ל לב) על הפסוק 'וכל שה חום', שהשחרות נקראת על שם החום, כי השחור חם יותר מהלבן. וסיבת הדבר מבואר במחקרי סתרי הטבע [עיי' גם במקור חיים לעקידה (קדושים מאמר סה הערה א) שהאריך בזה וביאר גם כן בדרך זו בסוגייתנו], כי הגופים השחורים יבלעו בהם ניצוצי זהרי חמה יותר מהצבועים בשאר הצבעים, והלבנים יזרקו לאחור את כל ניצוצי החמה ולא יקבלו מהם כלום, ולכן יחממו השחורים יותר מהאחרים, והלבנים יצננו ביותר. ובגדי העובדים בשדה יוכיחו שהם לבנים כדי להקל מעליהם מעט עול סבל חום השמש. ועניניו הרואות כי ימהר השלג להמיס כאשר פניו הושחרו, וכאלה רבים יורה לנו הניסיון לדעת כי כל הגופים באין הבדל ממהר חומרם להתחמם מאור החמה כשמראיהם שחור, ויצטננו כשמראיהם לבן. ואף שאין להקל מכח סברא זו, מכל מקום ראוי לחוש ולהחמיר ולבדוק הריאה בכלים לבנים בימות הקיץ ובכלים שחורים בימות החורף, כיון שספק דאורייתא הוא.

טריפות שאין בהם סכנה לפי דברי הרופאים

לעיל (נג.) הובאו דברי הריב"ש (סי' תמז) שכתב שאין לדון בדיני הטריפות על פי דברי חכמי הרפואה, ואם תדין בדיני הטריפות על פי חכמי הרפואה שכר הרבה תטול מן הקצבים, כי באמת יהפכו רובם ממות לחיים ומחיים למות, ויחליפו חיה במת, כי אין ספק בנטלה הכבד ונשאר בה כזית שאנחנו מכשירים, והם יאמרו שימות לשעתו, והן בחרותה בידי שמים ואחרים. וכמה וכמה אחרים שאנחנו אוסרים, כמו כל הסירכות וכל המראות הפוסלות בריאה, וכן בדיני הדריסה ואחרים, שאין ספק שהם מלעיגים בנו, עליהם יוצק זהב רותח לתוך פיהם.

והנה בסוגייתנו הובא מעשה ברבי סימאי ורבי צדוק שהלכו לעבר שנה בלוד, ושבתו באונו והורו בטרפחת כרבי בזפק, ודנו בגמרא בבירור הוראתם, ופירש רש"י (ד"ה איבעיא להו) הצד הראשון בגמרא, שהורו בדין בהמה שניטל האם שלה כדעת רבי טרפון (סנהדרין לג.) שסובר שהיא טריפה. והקשו התוספות (ד"ה איבעיא), שהרי בסנהדרין (שם) נפסק להלכה שלא כדברי רבי טרפון, ונחשב רבי טרפון כטועה בדבר משנה, כיון שאמר תודוס הרופא שאין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכים את האם שלה כדי שלא תלד, ומכך הוכיחו חכמים שאינה טריפה.

ובשערי צדק (פאנעט, יו"ד פתיחה אות א) כתב ביישוב דעת רש"י, בהקדם מה שקשה בדגול מרבבה (סי' טט) למה לנו ללמוד דיני י"ח טריפות מהלכה למשה מסיני, הרי מאחר שכל שאין כמוה חיה הרי היא טריפה, אם כן היו חכמים יכולים לדעת בחכמתם בדרך הטבע איזה חולי ראויים לחיות ממנו ואיזה לא, ועל פי זה היו קובעים דיני הטריפות. ועוד הוסיף **השערי צדק** להקשות איך מצאנו מחלוקות תנאים ואמוראים בדיני טריפות, זה אוסר וזה מתיר, ובשלמא בכל דיני התורה בטומאה וטהרה וחייב ופטור התלויים בשיקול הדעת, שייך שיחלקו זה עם זה בשיקול דעתם, אבל בטריפה שהדבר תלוי בחיות, אם כן הרי היא לכאורה כמחלוקת במציאות.

וביאר השערי צדק, שכיון שהתורה נבראה בשביל העולם, לכן התורה מושלת על הטבע ואינה נכנעת תחתיו. וכמו שדרשו חז"ל (ירושלמי נדרים פ"ו ה"ח) 'לא אל גומר עלי' (תהלים נז ג) קטנה בת ג' שנים ויום אחד שנבעלה אין בתוליה חוזרים, נמנו בית דין ועברו את השנה בתוליה חוזרין, הוי' 'לא אל גומר עלי'. וכן נפסק להלכה **בשו"ע** (יו"ד סי' קפט ס"ו, וראה שם בש"ך ס"ק יג). ואם כן מיושבת קושיית הדגול מרבבה שהקשה שילמדו חכמים דיני טריפות מן הטבע, ובאמת נהפוך הוא, שהטבע נכנע לתורה, וממילא אם יאמרו חכמים בכח התורה שהבהמה כשירה בודאי תחיה, וכן להיפך. ומיושב גם איך מצאנו מחלוקת בדברי חכמים אם כשר או טריפה, כי כן יהיה באמת בענין החיות כאשר יפסקו החכמים על פי שיקול דעתם.

ובזה ביאר המעשה שבסוגייתנו, שרבי סימאי ורבי צדוק הלכו לעבר את החודש, שמדבר זה מוכח שנמסר להם לשלוט בטבע שהרי על ידי קידוש החודש משתנה הטבע וכדברי הירושלמי, וכיון שהטבע מסור בידם, יכולים היו להורות בהמה שניטל האם שלה שלא כדברי תודוס הרופא, ולא היו צריכים להשגיח בעדותו, כיון שכאשר יפסקו כן יהיה.

לחקור במופת דברים הידועים באמונה

בגמרא מובא שרבי שמעון בן חלפתא היה עסקן בדברים, והוכיח שעוף שניטלה נוצתו אינה טריפה ושלא כדברי רבי יהודה, וגם עשה נסיון להראות שהנמלה אין לה קצין ומושל, וכדברי שלמה (משלי י-י) 'לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אשר אין לה קצין שטר ומשל'. ומסקנת הגמרא שלא היה בנסיונו כדי להוכיח את דברי שלמה, אלא יש לסמוך על נאמנותו של שלמה. והקשו התוספות (ד"ה איזיל) שהרי בבבא בתרא (עה.) החשיבו כמלגלג בדברי חכמים את התלמיד שביקש לבדוק אם צדקו דברי רבי יוחנן, ואיך עשה רבי שמעון בן חלפתא נסיון כדי לראות הצדקו דברי שלמה. ותירצו התוספות שכאן בא לברר הדבר ולהודיע איך ידע שלמה, ובזה אין איסור.

והמהרש"א (ח"א ד"ה מאי עסקן) כתב שתירוצם דחוק, שהרי בודאי שלמה ידע את דבריו מכח רוח הקודש, ולא מכח הנסיון שעשה גם רבי שמעון בן חלפתא. ותירץ קושייתם באופן אחר, שאין זה חשוב מלגלג על דברי חכמים, וכמו שכתב בעל חובת הלבבות (שער היחוד פ"ג) לענין דברים התלויים באמונה, שאף שידע אותם בקבלה צריך כל אדם לחקור אותם במופת, ובאופן זה עסק רבי שמעון בן חלפתא לחקור אחריהם לידע אותם במופת.

ובספר יד הים (הקדמה) פירש בכמה אופנים לשון ברכת התורה 'לעסוק בדברי תורה', וכתב בפירושו השני שהוא מלשון 'עסקן בדברים' שבסוגייתנו, שציונו הקב"ה לעסוק בדברי תורה, שלא נסמוך עצמנו בדברי תורה על נאמנות הקודמים לנו, רק מחויבים אנו לברר בדברי תורה כל מה שאפשר לנו. ובמה שלא נוכל לעמוד על דבריהם נסמוך על נאמנותם, כמו שאמרו בסוגייתנו על המעשה שבנמלים, שאחרי שלא הצליחו להעמיד דברי שלמה על ידי הנסיון אמרו לסמוך על נאמנותו של שלמה, וכמו שכתב רש"י (ד"ה אהימנותיה) שסומכים על שאמר דבריו ברוח הקודש. ואף בכל רבותינו כן הוא, וכמו שכתב האורים ותומים (קיצור תקפו כהן סי' כג-קכד) שאי אפשר לומר 'קים לי' נגד דעת השו"ע והרמ"א, שקיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האמור בלשונם, ואין ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם, כי קושיות רבות הקשו עליהם האחרונים ותירצו בדרך חריף, וכמו כן כללו במתק וקוצר לשונם דינים הרבה, ואין ספק שלא כווננו להכל כי איך היה אפשר לרוב המלאכה שהיתה עליהם, ומי הוא הגבר שיעשה חיבור על כל התורה לקוח מכל דברי הראשונים והאחרונים ולא תכבד עליהם המלאכה מלאכת שמים, רק רוח ה' נוססה בקרבם להיות לשונם מכוונת להלכה בלי כוונת הכותב, וחפץ ה' בידם הצליח, ולכן ח"ו לומר קים לי נגד הכרעתם.

ובחכמה ומוסר (ח"ב סי' רפט) כתב, שידוע שלקיום התורה צריך האדם להיות גם חכם בהיות העולם, כמו שכתב הגר"א ז"ל על הדין שצריך להיות יודע בהיות העולם, וגם בסוגייתנו על רבי שמעון בן חלפתא שעסקן בדברים היה, ואות לזה שלמה המלך ע"ה שידע הכל וחקר הכל. ואם כן שמא תאמר כי דרך האשכנזים היא דרך התורה, מקודם לילך בגימנאזיום ובאוניווערסיטעט כדי להתחכם להיות איש בקי במילי דעלמא ואחר כך יתכשר ללמוד תורה, לכן אמר משה רבינו ע"ה (דברים דו) 'ושמרתם ועשיתם', הפוך בה והפוך בה דכולא בה (אבות פ"ה מכ"ב), וגם היות העולם להתחכם להיות איש בדרך ארץ גם כן תמצא בה, וזהו 'ושמרתם ועשיתם' וזה יביא אתכם לדעת גם חכמת העמים להיות חכם זולת חכמת התורה גם בחכמת העמים גימנאזיום ואוניווערסיטעט, כי היא חכמתם ובינתכם' גם 'לעיני העמים' אשר הם לומדים בבתי ספר שלהם, ואתה תתחכם בהם מן התורה.

קדירה ששהתה י"ב חודש

בגמרא מבואר שכל בריה שאין בה עצם אינה מתקיימת י"ב חודש. ועל פי זה נתבאר בסוגייתנו שתולעים ששהו י"ב חודש אין איסור באכילתם, כיון שאין בהם עצם ואינם מתקיימים, וכן נפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' פד ס"ח) שכל מיני פירות שדרכן להתלעלע כשהם מחוברים, לא יאכלם עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת, אבל אם שהה הפרי י"ב חודש אחר שנעקר, אוכלו בלא בדיקה, שכל בריה שאין בה עצם אינה מתקיימת י"ב חודש.

ובשו"ת הרשב"א (ח"א סי' פ) נשאל בדבר מרקחת שנפלו לתוכה נמלים רבים שאי אפשר לברור אותם מתוכה, ועברו עליה שנים עשר חודש, והשיב שהיא מותרת, שמה שאמרו שכל דבר שאין בו עצם אינו מתקיים שנים עשר חודש כוונתם שאינו מתקיים לא חי ולא מת, ואין דנים אותו כשרץ מת האסור באכילה, וכמו שמוכח ממה שהתירו לאכול את התמרים ששהו בהם התולעים י"ב חודש.

ובשו"ת חכם צבי (סי' עה, פ) כתב, שגדר הדין הוא, שאף על פי שהבעל חי נמצא לפנינו ורואים אנו שאינו עפר, מכל מקום נידון הוא כעפר מאחר ששהה י"ב חודש, ומחמת כן גופו וממשו מותר באכילה. ולמד מכאן שכל דבר מאכל מתקלקל אחר י"ב חודש ונחשב הוא כעפר ודיני האיסור שלו פוקעים, ולכן כתב לענין קדירה של ברזל שבישלו בה חמץ שנתיים ימים קודם פסח והיתה נקיה, ואחר עבור שתי שנים בישלו בה בפסח, ותלמידיו של החכם צבי סברו לאסור את מה שהתבשל בקדירה זו כדין מאכל שהתבשל בקדירת חמץ.

אך החכם צבי אמר להם שטועים הם, שאם כדבריהם אף אם בישלו בקדירה אחת זה אלף שנים חמץ ואחר כך בישלו בה בפסח יאסר התבשיל, וזה דבר שאין הדעת סובלתו.

אלא ודאי יש שיעור לדבר, והוא אחר שנים עשר חודש כמו שמוכח בסוגייתנו, ואחר כך ריחם פג וטעמם נמר ואין בהם טעם כלל והרי הם כשרופים. ולמעשה כתב החכם צבי שלכתחילה לא מלאו לבו להתיר לבשל חמץ בקדירה שעברו עליה י"ב חודש, אבל בדיעבד אם בישלו הרי הוא מורה להתיר התבשיל שנתבשל בה בפסח.

אמנם רוב הפוסקים חלקו על פסק החכם צבי, ובראשם מחותנו **הפנים מאירות** (ח"א סי' כג, כד). **ובשדי חמד** (אסיפת דינים, חמץ ומצה סי' ז אות ג) האריך והביא את כל דעות המתירים והאוסרים, ובסיום דבריו כתב, ולי הדל קשה לסמוך על פי איזה המצאה, בפרט בדבר ששלמים וכן רבים מהאחרונים נוקטים להחמיר. ומכל מקום **בשו"ת אגרות משה** (יו"ד ח"ב סי' מו) כתב לענין משפחה שהשפיעו עליה שיאכלו כשר והיו להם כלים יקרים מפארצעלאין שהשתמשו בהם למאכלות אסורות אך במשך י"ב חודש כבר לא השתמשו בהם, ויש סוברים שכלים אלו דינם ככלי חרס ואין הגעלה מועלת להם, וכתב באגרות משה להתיר בצירוף הפסד מרובה ותקנת השבים להקל ולסמוך על יישון י"ב חודש בצירוף הגעלה ג' פעמים.

יפתח בדורו כשמואל בדורו, בזמן הזה

בסוגייתנו, הזהירו ברבינו אחאי שמאיר עיני גולה הוא. ופירש רש"י שיזהרו לנהוג בו כבוד ולדון לפניו כהלכה עד שיחזור בו, ולא להתיר בפניו מה שהוא אוסר, שמאיר עיני גולה הוא. וכתב ביים של שלמה (פ"ג סי' קיב) שכן ראוי לנהוג אפילו עתה לכל גדול הדור המוחזק שאינו מורה ליוהרא או לנצח, להיזהר בכבודו, שלא להתיר בפניו מה שהוא אוסר, כי יפתח בדורו כשמואל בדורו (ר"ה כה:).

אמנם מצינו שנחלקו האחרונים אם כלל זה נאמר לענין הזהירות בכבודו של התלמיד חכם, שבשו"ת מהר"י וייל (סי' קסג) כתב, שמה שאמרו יפתח בדורו כשמואל בדורו היינו דווקא לענין שצריך לשמוע בקולו, שאין לעבור על הוראתו ותקנתו של גדול הדור, אבל לענין כבוד התלמיד חכם, אין חיוב לכבדו כשמואל בדורו, עיי"ש שהוכיח שנתמעט כבוד החכמים מימות התנאים עד האמוראים, וכל שכן בזמן הזה שנתמעט הכבוד שהרי אנו כאין נחשבים כנגד החכמים הקדמונים. וכן כתב **בשו"ת מהרי"ל** (סי' סז).

אך **בשו"ת מהרי"ק** (סי' קסג, ובשו"ת החדשים סי' יד) הביא את דבריו וחולק עליו באריכות דברים, ומסיים שרוב גדולי זקני חכמי אשכנז לא חששו לדבריו בזה, אלא אנו רואים בכל יום שהרבנים נוהגים בכל דין תלמיד חכם כשמואל בדורו, ואינם מסכימים שבזמנינו אין נוהג דין תלמיד חכם.

והוסיף שאף אם נסכים לדברי מהר"י וייל שהם כשמואל בדורו רק לענין שצריך לשמוע להם, מכל מקום אם לא נכבדם לא יתקיים החיוב לשמוע להם, שאם לא ינהגו בהם גדולה וכבוד גם לא ישמעו אליהם, ועל כן צריך גם לנהוג בהם כבוד כשמואל בדורו.

אולם **בשו"ת אגרות משה** (או"ח ח"א סי' קט) כתב להשיב לבעל שו"ת משנה הלכות על מה ששאלו אם יש איסור לחלוק בהלכה עליו שהיה גדול הדור, והשיבו שאין איסור לחלוק עליו בדבר הלכה כי כן דרך התורה שצריך לברר האמת, וגם מסתבר שאין בזמן הזה דין גדול ומופלא לגבי דין זה שאסור לחלוק עליו. אך יש שרצו לומר שבעל האגרות משה כתב כן רק מגודל ענוותנותו, ולמעשה אף הוא מודה שדין זה קיים היום.

יש לציין מה שהעלה **בשו"ת מעיל צדקה** (סי' נ) שדבר זה שיפתח בדורו כשמואל בדורו לא נאמר אלא לענין קביעת המועדות המסור לבית דין, אבל בשאר דיני התורה צריכים רוב מנין ובנין בחכמה של חכמי התורה בכדי להכריע איזה דבר הלכה, וכשלא באו למנין אין חובה לשמוע בקולו של חכם אחד שהכריע.

אך בספר **החינוך** (מצוה תצה) כתב, שמצוה לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצות החכם הגדול אשר יהיה בזמנינו, וכמו שדרשו חז"ל 'ואל השופט אשר יהיה כימים ההם' (דברים יז ט), יפתח בדורו כשמואל בדורו, כלומר שמצוה עלינו לשמוע בקול יפתח בדורו כמו לשמואל בדורו, והעובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדור בחכמת התורה בכל אשר יורו, מבטל עשה זה וענשו גדול מאד, שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו, ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת.

חולין ס

לימוד תורה שבכתב בלילה

ידועים דברי האר"י ז"ל (שער המצוות פרשת ואתחנן) שלימוד תורה שבכתב בלילה מעורר דינים, ועל כן אין ראוי ללמוד תורה שבכתב בלילה, אלא יעסוק אדם בתורה שבכתב ביום ובתורה שבעל פה בלילה, [מלבד בליל שישי שהוא מכין לשבת והרחמים מתעוררים בו ויכולים לקרא מקרא אף בלילה]. והו"ד בבאר היטב (או"ח סי' רלח סק"ב). וכן כתב הריקאנטי (פרשת יתרו ד"ה ודע כי צריך), שצריך האדם לעסוק בתורה שבכתב ביום, ובתורה שבעל פה בלילה, דבר כפי ענינו, וכמובא בפרקי דרבי אליעזר (פמ"ו) שכל אותם ארבעים יום שעמד משה רבינו בהר היה קורא מקרא ביום ושונה בלילה.

והחיד"א בברכי יוסף (או"ח סי' רלח סק"ב) הביא כן בשם האר"י, והביא מקור לדבר ממאמר חז"ל במדרש (תנחומא תשא לו) מנין היה יודע משה אימתי יום, אלא כשהקב"ה היה מלמדו תורה בכתב היה יודע שהוא יום, וכשהיה מלמדו על פה משנה ותלמוד היה יודע שהוא לילה. אמנם העיר שאין זה מופת חותך, כי ממדרש זה למדנו רק שמקרא הוא מדת יום, אך עדיין יש לומר שכשם שאנו לומדים משנה ותלמוד ביום אף שמשנה רבינו לא למדה אלא בלילה, כמו כן נלמד מקרא בלילה אף שמשנה רבינו לא למדה אלא ביום. [ועוד כתב בשו"ת ים הגדול (סי' ח), שאין ראיה מוכחת ממאמרי חז"ל, כי פשוטן של דברים הם, שזמן המקרא ביום מפני שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל פה וצריך לקרותן מתוך ספר ולא לכולם יש נרות בלילה, וידועה העניות הגדולה שחיו בה רוב חכמי התלמוד, ולא היה הנר מצוי להם כמוכח בכמה מקומות בש"ס, ולכן אין זמן מקרא אלא ביום שיכולים לקרות מתוך הספר, ובלילה קבעו זמן לתורה שבעל פה שלא ניתנה לכתב. וכן כתב הרד"ל בביאורו לפרקי דרבי אליעזר (פמ"ו אות י)].

ובשו"ת כנף רננה (מין כנף סי' מד) כתב, שהמקור לדבר זה שמשנה אפשר ללמוד אף ביום אבל מקרא אין לומדים בלילה, הוא מתבאר פשוט מהגמרא בסוגייתנו בענין קטרוג הירח, שהקב"ה אמר ללבנה שתמשול ביום ובלילה, אמרה לו, נר בצהרים אינו מאיר, וא"כ תורה שבעל פה שהיא מידת לילה ניתן לה ממשלה גם ביום בדומה ללבנה, מה שאין כן תורה שבכתב שהוא מידת יום הרי היא בדומה לחמה השולטת רק ביום, ואין לה ליכנס במידת לילה כדי שלא יתעורר קטרוג הירח. ולפי זה מובן גם מה שאמרו חז"ל שכשלמד הקב"ה עם משה רבינו משנה היה יודע שהיא לילה, ואף שאפשר גם ללמוד משנה ביום, אך מאחר שביום מאיר אור הגדול שהוא המקרא, אז לא מועיל האור של משנה שהיא המאור הקטן לממשלת הלילה, ורק בלילה היה מאיר אור המשנה. והוסיף בשו"ת **כנף רננה**, שלפי ביאור זה, אף בציבור אין לקרות מקרא בלילה, שהרי משה שקול כנגד כל ישראל וזכותו גדולה מזכות הציבור, והקדוש ברוך הוא עצמו למדו תורה, ואעפ"כ לא היה מלמדו מקרא בלילה.

אמנם בשו"ת **אבני צדק** (יו"ד סי' קב) נשאל מאחד שהתחיל ללמוד בלילה פרשה חומש עם רש"י לפני פשוטי עם, ולבו נקפו מחמת הוראת האר"י ז"ל שלא ללמוד מקרא בלילה, והשיב שהרי טעם הדבר שאין לומדים מקרא בלילה מבואר במשנת חסידים (מסכת השכינה פ"א ס"א) כי המקרא עומדת בעשיה מקום תגבורת הדינים ואין ראוי לעוררם בזמן שליטתם שהוא לילה, ולפי זה מבאר שברבים מותר ללמוד מקרא בלילה, מפני שהרבים זכותם גדולה וזכותם מעבירה מעת דין לעת רצון, ובפרט כשלומד עם פשוטי עם שגומל חסד לנפשם וגמילות חסדים מהפכת מידת הדין למידת הרחמים, ונעשה אז עת רחמים ורצון ובודאי מותר ללמוד מקרא. ואף שגם משה רבינו זכותו גדולה, מכל מקום למד עמו הקב"ה בלילה רק משנה כדי להורות לכל אדם מישראל כיצד ינהג בלימודו.

כפתור חכמה

אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם

כתיב (ויקרא ו ב) 'צו את אהרן וגו' אין צו אלא זרוז מיד ולדורות או שיש בו חסרון כיס כפירש רש"י. יראה מכאן רומז לאסתר, תענית שעושין זכר לצומות אסתר, דכתיב (אסתר ד יז) 'ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר ציותה עליו אסתר', מדקאמר ציותה שמע מיניה שהצומות הם מיד ולדורות, וכתיב (שם ג ב) 'וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחווים להמן כי כן ציוה לו המלך'. הנה אמרו חז"ל אין בעלי אומניות רשאים לעמוד בפני תלמידי חכמים שלא יתבטלו ממלאכתם, ואם כן מסתמא כן אורחת נימוסי העולם שאין אדם צריך להתבטל ממלאכתו לכרוע ולהשתחות לשר וגדול, ואם כן היה מרדכי יכול להמלט כי מסתמא לא ישב בשער המלך כפועל בטל ותמיד היה עוסק בענין ולא צריך לעמוד, אך הכא כתיב 'כי כן צוה לו המלך', צוה דייקא אפילו יש בו חסרון כיס צוה שישתחו לו, ואפילו הכי ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה'.

(חתם סופר, צו)

אמר רבי יוסי בר אבין בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדין מפני תלמידי חכמים אין עומדין

כתיב (דברים כו ג) 'ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם' ויש לדייק הלשון בימים ההם, גם קשה להבין רש"י שפירש לקמן פסוק (טז) בת קול מבשרו הבאת בכורים היום תשנה לשנה הבאה, ויש לדייק לפי זה צריך האדם שיחיה לעולם. ונראה לי דאיתא ב' טעמים על הבאת בכורים, א' למלא כריסן של תלמידי חכמים, ב' לכבוד הבורא יתברך שמו, ונפקא מינה בין ב' הטעמים אלו, דלפי טעם הא' אין צריך לבוא לירושלים ויכול לתנו לכהן במקומו, ואיתא בגמרא חביבה מצוה בשעתה מהבאת ביכורים, שהיו הולכים לנגדם כל בעלי אומנות, ולפי כבוד הנכנסין כך כבוד היוצאין, (ביכורים פ"ג מ"ג) ואפילו הכי האדם שאינו מכובד מהם, מכל מקום לא ימנע מלהביא ביכורים לשנה הבאה, דהא אינו עושה לכבוד הבריות כי לכבוד שמיא. ואיתא בגמרא (יומא ט). בבית שני לא היו הנהנים גדולים ממלאים שנותיהם, נמצא לאלו בוודאי אינם יוצאים לקראתם. וזה שאמר הכתוב 'ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם', אפילו שהוא בזמן בית שני, 'ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך', שלא באת למלא כריסו רק לשם שמים, וזה שפירש רש"י תשנה לשנה הבאה, רצה לומר שהכהן לא ימלא שנתו ותבוא רק לכבוד שמיא ואתי שפיר וק"ל.

(חתם סופר החדש, כי תבא)

חדש!

גם לילדים עיון והקדר

פרקי גמרא מנוקדים לתלמידים

פסוק מדקדק של הגמרא ופרוש רש"י
באורי מלים ארמיות שאינן שכיחות
הדגשת תחלת קטעים וסגיות בכל עמוד
לוח ראשי תבות בצדי הדף
טבלאות מעצבות ומסכמות
תמונות מרהיבות להמחשת המשגים הנלמדים
(בחלק מהפרקים).

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66